УДК 159.92

ГІЛЬФЕР КРІСТІНА ОЛЕКСАНДРІВНА
здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ЖИТТЄВІ СТРАТЕГІЇ МОЛОДІ У ВЕКТОРАХ СОЦІАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті розглядається вплив соціокультурного середовища на конструювання молоддю життєвих стратегій. Виявлено виклики та загрози соціальній безпеці, що виникають у процесі конструювання та реалізації життєвих стратегій. За підсумками аналізу позначаються підходи до розуміння невизначеності, характеристики ситуацій невизначеності, обґрунтовується продуктивність використання конструкту «стратегія проживання ситуації невизначеності» у психологічному аналізі реакції молодої людини ситуацію невизначеності, описується структура цього феномена. Стратегія проживання ситуації невизначеності – заснований на оцінці особливостей ситуації, власних ресурсів та можливостей, емоційних переживаннях, мотивах та цілях узагальнений спосіб реагування на ситуацію, що оцінюється як невизначена, незвичайна, двозначна. У структурі стратегії виділено такі компоненти: когнітивний, емоційний, мотиваційний та конативний. Когнітивний компонент пов'язаний з оцінкою ситуації як невизначеною, а цій ситуації невизначеності як позитивної чи негативної, оцінкою своїх ресурсів та можливості вплинути на ситуацію, оцінкою наслідків тієї чи іншої поведінки тощо. Емоційний компонент містить ті переживання, що викликають у молодої людини ситуації невизначеності. Мотиваційний компонент представлений мотивами та цілями, якими керується людина у ситуації невизначеності та які визначають її поведінку у цій ситуації. Конативний компонент пов'язаний з конкретними діями у ситуації невизначеності чи готовністю до таких дій.

Ключові слова: *життєві стратегії, молодь, соціокультурне середовище, загрози безпеці, умови невизначеності.*

Постановка проблеми. Прагнення молоді, її переваги та мотиваційні установки є фундаментальною основою формування державної молодіжної політики. Вивчення життєвих стратегій молоді дозволяє не лише визначити тенденції розвитку суспільства, а й спрогнозувати соціальні процеси, виявити загрози соціальній безпеці [3; 5 та ін.].

На жаль, ще зберігається недооцінка необхідності наукового супроводу реалізації молодіжної політики у діяльності державних структур. Тим часом близько 40% населення становить молодь, тому досвід науково-дослідної роботи учених у галузі соціальної психології та соціальної роботи з молоддю є не тільки теоретичним, а й практичним інтересом [2; 7; 9 та ін.].

У своїх дослідженнях вчені розглядають соціальні умови, в яких конструюються життєві стратегії сучасної молоді, протиріччя, що виникають у їх реалізації. На основі виявлених ними характеристик соціокультурних та соціальних умов конструювання життєвих стратегій молоді визначено виклики та загрози соціальній безпеці при реалізації життєвих стратегій [1; 6 та ін.].

Узагальнюючи існуючі визначення та підходи до феномену життєвих стратегій молоді, відзначимо, що зміст поняття «життєві стратегії» є свідомим вибором людиною життєвого шляху, включаючи визначення життєвих цілей на основі ціннісних пріоритетів та способи досягнення цих цілей. Конструювання свого майбутнього узгоджується як з очікуваннями самої людини, так і з вимогами суспільства [4; 8].

З огляду на такий теоретичний підхід, у проведеному дослідженні проаналізовано проблеми конструювання молоддю своїх життєвих стратегій. На основі системного методу у проведеному дослідженні виявлено зв'язок між конструюванням життєвих стратегій молоді та проблемами їх реалізації.

Системний метод надає можливість визначити причинно-наслідкові зв'язки між умовами формування життєвих стратегій та потенційними загрозами соціальній безпеці, що йдуть від нереалізованих очікувань молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спираючись на дослідження вчених, виокремлено передбачувані етапи формування життєвої стратегії: вихід у рефлексивну позицію та прийняття установки на формування майбутнього свого власного життя; вибір культурних та прийнятих людиною ціннісних орієнтацій; цілевизначення − як процес постановки мети (образу бажаного майбутнього); планування чи конструювання системи подій задля досягнення бажаного майбутнього; створення структурного плану майбутнього життєвого шляху, як результат.

Мета статті − розкрити вплив соціокультурного середовища на конструювання молоддю життєвих стратегій в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. У здатності конструювати свою життєву стратегію виражається зрілість особистості, її соціальна активність та відповідальність за реалізацію життєвих перспектив. Згідно з проведеним анкетуванням переважна більшість студентів визначилися зі своїми життєвими цілями.

Умови, в яких відбувається становлення особистості, детермінують життєві стратегії молоді. Наразі система цілей і уявлень про шляхи їх реалізації формується під впливом реальності, що змінюється. Новації, що виникають, швидко втрачають актуальність і поступаються місцем новим, породжуючи протиріччя, пов'язані з переосмисленням колишнього досвіду і освоєнням нового.

Насиченість новаціями формує відчуття постійних та безперервних змін. Виникає почуття нестійкості. У свідомості відсутні уявлення про існування деяких констант мислення та поведінки. Як результат,

змінюється не лише спосіб життя молоді, так і уявлення про життєві перспективи. Нинішнє покоління живе з очікуванням, що склалося, нестабільного трудового шляху, більш довгого переходу до гарантованої зайнятості і, як наслідок, побоюванням планування щодо роботи або сімейного життя на довгу перспективу.

У результаті зростання невизначеності формується нове світовідчуття, основу якого становить реакція людини на те, що відбувається. Людина з легкістю приєднується до груп і так само легко їх залишає, змінює місце роботи і рід занять, залишає сім'ю і створює нову, налагоджує та розриває дружні зв'язки, приєднується до тих чи інших громадських рухів та організацій та виходить із них.

Нестабільність соціальних зв'язків обумовлена певними інтересами та потребами. Якщо людина немає чітко усвідомлюваних політичних, економічних, етичних цінностей, вона готова підтримати будь-яку ідею, навіть аморальну, створюючи загрозу соціальної безпеки.

Конструювання життєвих стратегій зумовлене культурою, де відбувається процес соціалізації молоді. Культура як простір смислів детермінує життєві цінності молодих людей.

Значний вплив на конструювання життєвих стратегій молоді сьогодні має віртуальне середовище. Дослідники відзначають деструктивний характер цього впливу за допомогою поширення мас-медіа низькопробних зразків масової культури, культу насильства та гедонізму.

В результаті зростає рівень агресивності в молодіжному середовищі, а також формується споживче ставлення до життя. Серед життєвих планів домінує прагнення досягти матеріального благополуччя. Це прагнення не можна оцінювати негативно, враховуючи факт, що реалізація цих планів ґрунтується на переконаності − покладатися людина має лише на себе. З цим твердженням корелюється і ставлення до праці як можливості заробити.

Фундаментальні життєві сенси, які містяться у просторі культури, піддаються переосмисленню. У результаті відбувається відмова від одних смислів і виникнення нових. Цей процес пов'язують з поняттям «девіація», яку розглядають як здатність засумніватися в смислових підставах життєдіяльності та раціоналізувати життєві стратегії з урахуванням реальності, що змінюється.

Девіація набуває не лише негативної конотації, а й позитивної − як конструювання нової «нормальності». Відсутності ясності щодо майбутнього, а також розширенню саморегуляції життєвих планів та їх реалізації сприяє обмеження цілеспрямованого регулювання життєвих стратегій молоді з боку інституційних структур через недовіру щодо них з боку молодих людей.

Внаслідок ослаблення механізму управління соціалізацією молоді її інтеграція до активної суспільної практики стає недостатньою, щоб протистояти радикальним поглядам.

Соціальне середовище є простором самореалізації молоді, для якої пріоритетною життєвою метою є прояв своєї індивідуальності, тому її

доступність визначає успішність стратегії. Однак можливості самореалізації значно різняться територіально, породжуючи суперечність між цілями та можливістю їх реалізації.

Акцент у молодіжній політиці на підтримку обдарованої молоді та вихідців з неблагополучних верств залишає без підтримки значну частину молоді, провокуючи невдоволення, адже між нереалізованими очікуваннями та соціальними настроями молоді існує прямий зв'язок.

Довгострокова система цілей та уявлень про шляхи їх реалізації формується у молоді під впливом низки об'єктивних та суб'єктивних обставин. Їх аналіз дозволяє зробити висновок, що молодій людині важко вибудувати життєву стратегію, а також адекватно оцінити її результативність. Тому вибір цілей та засобів їх досягнення носить ситуативний, часом випадковий характер, створюючи ризики стабільності суспільства.

В результаті у молоді формується мотивація не стільки на формування життєвої стратегії, але на реалізацію короткострокових цілей, що змінюються залежно від ситуації. В умовах відкладеного зростання конструювання життєвих переваг може ґрунтуватися і на деструктивних уподобаннях, створюючи загрозу соціальній безпеці. Способом запобігання ескалації соціальних конфліктів є створення умов реалізації життєвих стратегій молоді.

Висновки. Розглянуто вплив соціокультурного середовища на конструювання молоддю життєвих стратегій. Виявлено виклики та загрози соціальній безпеці, що виникають у процесі конструювання та реалізації життєвих стратегій. За підсумками аналізу позначаються підходи до розуміння невизначеності, характеристики ситуацій невизначеності, обґрунтовується продуктивність використання конструкту «стратегія проживання ситуації невизначеності» у психологічному аналізі реакції молодої людини ситуацію невизначеності, описується структура цього феномена. Стратегія проживання ситуації невизначеності − заснований на оцінці особливостей ситуації, власних ресурсів та можливостей, емоційних переживаннях, мотивах та цілях узагальнений спосіб реагування на ситуацію, що оцінюється як невизначена, незвичайна, двозначна. У структурі стратегії виділено такі компоненти: когнітивний, емоційний, мотиваційний та конативний. Когнітивний компонент пов'язаний з оцінкою ситуації як невизначеною, а цій ситуації невизначеності як позитивної чи негативної, оцінкою своїх ресурсів та можливості вплинути на ситуацію, оцінкою наслідків тієї чи іншої поведінки тощо. Емоційний компонент містить ті переживання, що викликають у молодої людини ситуації невизначеності. Мотиваційний компонент представлений мотивами та цілями, якими керується людина у ситуації невизначеності та які визначають її поведінку у цій ситуації. Конативний компонент пов'язаний з конкретними діями у ситуації невизначеності чи готовністю до таких дій.

Список використаної літератури:

1. Martos T., Sallay V. Self-determination theory and the emerging fields of relationship science and niche construction theory. European Journal of Mental Health. 2017. Vol. 12(1). 73-87.
2. Maslow A. Some basic propositions of growth and self-actualization psychology. Theories of Personality. New York, 1965. P. 307-316.
3. Nota L., Rossier R. Handbook of Life Design. From Practice to Theory and From Theory to Practice. Hogrefe Publishing. 2015.
4. Vazire S., Wilson T.D. Handbook of SelfKnowledge. New York: Guilford, 2012.
5. Гончаренко Ю. В. Соціально-психологічні особливості якості життєвого простору особистості. Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2016. Т. 7. № 41. С. 108–116.
6. Лаба О. І. Життєві стратегії молоді в умовах соціокультурної трансформації. Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право : збірник наукових праць. 2010. № 4 (8). С. 85–90.
7. Марчук К. А., Пирог Г. В. Наративне дослідження формування базової життєвої позиції студентів ВНЗ. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки». Випуск 2. Том 2. Херсон, 2017. С. 37-41.
8. Мілютіна К.О. Психології зміни життєвої стратегії особистості: дис. … докт. псих. наук: спец. 19.00.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. 430 с.
9. Пирог Г., Мельник О. Особливості смисложиттєвих орієнтацій користувачів соціальних мереж раннього дорослого віку. Прикладні аспекти психології особистісного зростання: збірник наукових праць студентів та викладачів. Випуск 2. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. С. 30-35.

Gilfer K.O.

Youth life strategies amidst social instability and uncertainty

The article examines the influence of the sociocultural environment on the construction of life strategies by young people. It identifies challenges and threats to social security arising during the process of constructing and implementing these strategies. Based on the analysis, the study outlines approaches to understanding uncertainty and characterizes situations of uncertainty; it substantiates the utility of the construct "strategy for navigating a situation of uncertainty" in the psychological analysis of how young people respond to such situations and describes the phenomenon's structure. A "strategy for navigating a situation of uncertainty" is defined as a generalized mode of responding to a situation perceived as uncertain, unusual, or ambiguous - a mode grounded in the assessment of the situation's specific features, personal resources and capabilities, emotional experiences, motives, and goals. The strategy comprises four components: cognitive, emotional, motivational, and conative. The cognitive component involves assessing the situation as uncertain (and as either positive or negative), evaluating one's own resources and capacity to influence the situation, and weighing the potential consequences of various behaviors. The emotional component encompasses the feelings and experiences evoked in the young person by situations of uncertainty. The motivational component consists of the motives and goals that guide the individual within a situation of uncertainty and determine their behavior in that context. The conative component is associated with specific actions in situations of uncertainty or with a readiness for such actions.

Key words: *life strategies, youth, sociocultural environment, security threats, conditions of uncertainty.*